

**HERMENEUTICA TEXTULUI RELIGIOS,
ÎN PERSPECTIVĂ SOTERIOLOGICĂ**

**CHIPUL „PĂRINTELUI DUHOVNICESC”, ÎN
SCRIERILE CUVIOSULUI PAISIE AGHIORITUL (II)¹**

Pr. prof. dr. Ioan C. TEȘU

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dimitru Stăniloae” din Iași

Abstract

The study entitled The image of the spiritual father in the writings of Elder Paisios the Athonite presents his teaching about the importance of the repentance and of the spiritual father for salvation. In the first section, there are mentioned some of his sayings about the overall condition of the contemporary world and the sad reality according to which sins have become a “fashion”, while virtues are considered a sign of “backwardness”. Then, it is outlined the teaching of Elder Paisios regarding the importance of the Holy Sacrament of Confession, considered to be the “second Baptism”, “The Baptism of tears”; the features of a true confession and its effects; the quality of the “doctor of souls” or “inner doctor” of the confessor; and then, there are described the moral traits of the Elder Paisios, as a “spiritual father”, the most of them being: spiritual discernment, patience, kindness, gentleness, and, in particular, love.

Keywords: Elder Paisios the Athonite, spiritual father, repentance, confession, sins, virtues

Paternitate și filiație duhovnicească

În întreaga sa viață, prin cuvânt și faptă, Cuviosul Părinte Paisie Aghioritul a dat dovadă de o *înmaltă responsabilitate și prețuire la adresa Bisericii Ortodoxe și a slujitorilor ei*. Pentru Cuvioșia Sa, Biserica Ortodoxă este Biserica în care se păstrează în mod deplin adevărul mântuitor. „Biserica noastră Ortodoxă, spunea el, nu are nici o lipsă. Singura lipsă care se prezintă este din partea noastră, atunci când nu reprezentăm corect Biserica, de la cel mai mare în

¹ Partea întâi a studiului a fost publicată în Revista „Teologie și Viață”, serie nouă, anul XXIV (XC) 2014, nr. 5-8, pp. 106-120.

ierarhie până la cel mai simplu credincios. Se poate să fie puțini cei aleși, dar acesta nu este un lucru neliniștitor. Biserica este Biserica lui Hristos și El o cârmuiește”².

Creștinul, și cu atât mai mult ierarhul, preotul sau monahul, trebuie să fie adevărate exemple morale și modele de credință. Atunci când aceștia nu se ridică la nivelul așteptărilor și nu trăiesc potrivit cu Evanghelia, ci sunt cuprinși de „duhul lumesc”, ei *răspândesc în lume ateismul*³.

Cu toate acestea, scăderile unor slujitori nu afectează sfințenia Bisericii, pentru că nu este de vină Hristos⁴.

Monahul, învăța Cuviosul Părinte, „fuge de lume nu pentru că urăște lumea, ci pentru că iubește lumea, căci prin rugăciune o va ajuta mai mult, mai ales în lucruri care nu se pot face omenește, ci numai prin intervenție dumnezeiască. Așa mântuiește Dumnezeu lumea”⁵. Monahii, spunea el, cu multă prețuire, „nu sunt nici trântori, nici individualiști, nici nefericiți, ci de bunăvoie eșuează lumește (omenește), dar izbutesc duhovnicește”⁶. Vocația fundamentală a monahismului este rugăciunea pentru întreaga lume, o rugăciune din toată inima, care „are mai multă putere decât mii de cuvinte, atunci când ceilalți nu ascultă de cuvinte”⁷, căci „monahul, tăcând, ajută cu tone, prin rugăciune”⁸.

² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste pentru omul contemporan*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2003, p. 332.

³ *Ibidem*, p. 333: „Noi, monahii, dar și clericii *răspândim ateismul* atunci când nu trăim potrivit cu Evanghelia. Lumea are nevoie de virtuțile noastre și nu de scăderile noastre. Mai ales exemplul monahilor pentru mireni este un lucru foarte mare! Mireni caută pretexte ca să-și îndreptățescă păcatele lor. De aceea este trebuință de multă luare aminte”.

⁴ *Ibidem*, p. 334.

⁵ Atanasie Rakovalis, *Părintele Paisie mi-a spus...*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2006, p. 15.

⁶ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Epistole*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2005, p. 79.

⁷ Idem, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească*, traducere din limba elenă de Ieroschim. Ștefan Lacoschiotul, Schitul Lacu, Sfântul Munte Athos, 2000, p. 317.

⁸ *Ibidem*, p. 318.

Scopul mănăstirilor este unul pur duhovnicesc, spunea monahul atonit, „și nu trebuie să existe elementul omenesc, ci cel ceresc, pentru ca sufletele să fie inundate de dulcea paradisiace. În cele lumești, nu ne putem lua la întrecere cu mireni, deoarece în acest domeniu mireni au mai multe mijloace. O mănăstire, atunci când trăiește duhovnicește, știți cât de mult pune lumea pe gânduri? Dacă există evlavie, frică de Dumnezeu, și nu există nici logică omenească, și nici duh negustoresc, asta este ceea ce mișcă pe mireni. Dar, din păcate, duhul negustoresc intră încet-încet în măduva monahismului”⁹.

Predica monahului este una prin sfințenia vieții, prin exemplul și modelul pe care îl impune lăuntric și smerit. „Monahul, arată Cuviosul Paisie Aghioritul, nu ține predici cu voce tare, ca să-l audă ceilalți, ci predică în tăcere pe Hristos cu viața lui și ajută cu rugăciunea lui. El trăiește Evanghelia și harul lui Dumnezeu îl trădează. Astfel se predică Evanghelia în modul cel mai eficace, lucru de care însetează lumea, mai ales cea de azi. Și când vorbește monahul, el nu spune în mod simplu un gând, ci mărturisește o experiență. Dar și numai un gând de ar spune, însă și acesta este luminat”¹⁰.

Mănăstirile sunt „acropolele lumii de azi”¹¹, în care se dezvoltă o educație și o conștiință monahală¹², fortărețe ale credinței¹³, „far”¹⁴ către Împărăția lui Dumnezeu, a căror vocație este de a lăsa o moștenire patristică și de a trăi bucurii cerești, pe care să le transmitem și generațiilor următoare¹⁵, nu doar monahilor, ci și mirenilor și, în fapt, lumii întregi.

Rezumând înalta sa concepție despre vocația și importanța monahismului ortodox, Cuviosul Paisie Aghioritul spunea: „Monahii trebuie să-și îndeplinească îndatoririle monahale, dar și să dobândească *dub monahal, conștiință monahală, comportament monahal*,

⁹ *Ibidem*, p. 330.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 331-332.

¹¹ Protoiereul Nicolae Marketos, Sidney, Australia, în vol. Nicolae Zurnazoglu, *Cuviosul Paisie Aghioritul. Mărturii ale închinătorilor*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2006, p. 20.

¹² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 326.

¹³ *Ibidem*, p. 332.

¹⁴ *Ibidem*, p. 320.

¹⁵ *Ibidem*, p. 342.

precum și *obiceiuri monahale*. Ei trebuie să înfrunte duhovnicește lucrurile, fiindcă altfel nu se vor bucura nici măcar o zi. Să se îngrijească mai întâi de sufletele lor și apoi, încet-încet, să săvârșească și lucrările exterioare de construcție. Aceasta nu numai că nu obosește, dar aduce și câștig duhovnicesc, sporind harul. Țelul monahului este să-și curățească inima, să o facă să devină sensibilă ca foaia de aur a pictorului și să se roage pentru întreaga lume. Venim în mănăstire pentru a trăi duhovnicește și pentru a ajuta duhovnicește pe toți oamenii”¹⁶.

Aceeași concepție înaltă a Cuviosului Părinte se distinge și în ceea ce privește *chemarea sau responsabilitatea preoțească*. Avea permanent viu în sufletul său exemplul Sfinților Părinți, „care fugeau de vrednicii, egumenii, preoție, episcopie. Unii și-au tăiat mâinile, alții nasul, alții urechile, iar alții limba, ca să nu fie cu mădularele întregi și astfel să-i hirotonească. Unii erau ascunși în colibele lor și au fost hirotoniți pe deasupra lor, iar pe alții i-au hirotonit de departe, precum pe Sfântul Amfilohie. Deși erau învățați și sfinți, ei înțeleseseră marea vrednicie a sufletului, precum și marea greutate a responsabilităților, care devin o piedică pentru mântuirea omului, și de aceea le refuzau. Unii ca aceștia au aflat drumul cel drept. Și în Sfântul Munte unii consideră preoția piedică în viața duhovnicească, pentru că în afară de celelalte obligații sunt obligați să meargă la hramuri cu episcopi – desigur hramuri duhovnicești – dar nici acestea nu îi odihnesc”¹⁷.

„Ca să-l urmeze credincioșii, preotul trebuie să meargă în frunte”¹⁸, repetă Cuviosul Părinte, adică să fie un model de curăție și de nevoință. Indiferent de pregătirea intelectuală și de viața duhovnicească mai bogată sau mai restrânsă, credincioșii, considera monahul atonit, au o intuiție spirituală deosebită, un criteriu infailibil de a sesiza vocația autentică sau lipsa ei, faptul de a fi primit preoția din dragoste de Dumnezeu și din dorința de a-I sluji Lui, Bisericii și semenilor, sau, dimpotrivă, doar pentru a fi slăviți de oameni. Pe cel ce are vocație înaltă, Dumnezeu îl ajută și îl întărește în întreaga lui slujire,

¹⁶ Ieromonahul Isaac, *Viața Cuviosului Paisie Agbioritul*, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelismos, București, 2005, p. 625.

¹⁷ *Ibidem*, p. 340.

¹⁸ *Ibidem*, p. 326.

oferindu-i bucurii duhovnicești negrăite, în timp ce acela care a urmărit onoruri și mărire, neavând ajutorul Arhiereului Celui Veșnic, se va chinui și se va muștra de propria sa conștiință, care îl va îndemna la smerenie și pocăință, pentru a nu întrista harul ce i-a fost oferit.

Fiind întrebat de un ucenic cu privire la exigențele pe care le au oamenii, credincioșii, de la preot, Cuviosul Paisie Aghioritul a răspuns: „Mai demult, preoții făceau asceză, erau virtuoși, erau sfinți, și oamenii îi aveau la evlavie. Astăzi, *oamenii vor două lucruri de la preot: să fie neiuibitor de bani și să aibă dragoste*. Atunci când oamenii le află pe acestea la un preot, îl consideră sfânt și aleargă la Biserică. Dar, de vreme ce aleargă la Biserică, se mântuiesc. După aceea, se milostivește Dumnezeu și îl mântuiește și pe preot. În tot cazul, preotul trebuie să aibă mare curăție”¹⁹.

Neiubirea de arginți se arată prin traiul material modest și smerit, având la bază dorința de a acumula cât mai multe bogății spirituale, prin multa sa milostenie, trupească și spirituală, în timp ce în dragostea sa trebuie să îi primească și să se îngrijească de toți păstorii săi. „Preotul nu poate închide niciodată ușa, pentru că are mare responsabilitate. Unul este descurajat, altul bolnav și are nevoie, altul își dă sufletul; pe unii trebuie să-i primească, pe alții să-i cerceteze. Preotul nu poate spune nu. Se primejduiesc suflete; trebuie să le ajute. Dacă nu le ajută și Dumnezeu le ia nepregătite, cine va avea răspunderea? Nu o va avea preotul? Eu, ca monah, pot închide ușa, pot pleca în pustie, pot să dispar și să ajut cu rugăciunea fără zgomot. Pentru că treaba mea nu este să rezolv problemele lumii, ci să spun vreo rugăciune pentru lume. De aceea nu m-am făcut nici preot, nici duhovnic, ca să ajut în alt fel. Dacă aș fi fost preot în lume, n-aș fi putut închide ușa mea. Ar fi trebuit să mă conformez întotdeauna, fără deosebire, la orice mi-ar fi cerut ceilalți. Mai întâi m-aș fi îngrijit pentru toți oamenii parohiei mele și apoi, ceea ce ar fi prișos, aș fi dat aceluia care mi-ar fi cerut să-i ajut. M-aș fi interesat nu numai de cei credincioși, ci și de cei necredincioși, de atei, de vrăjmașii Bisericii. Sau, dacă aș fi fost duhovnic și unul mi-ar fi spus ceva despre altul, aș fi strigat și la acela, ca să rezolv problema. Aș fi telefonat să văd ce face celălalt care a avut o ispită, cum a înfruntat o oarecare problemă etc. Cum aș fi putut să mă liniștesc?”²⁰.

¹⁹ *Ibidem*, p. 324.

²⁰ *Ibidem*, pp. 325-326.

Prin sfaturile oferite ucenicilor săi, ierarhi, preoți și monahi, cât și prin scrierile sale duhovnicești, Cuviosul Părinte Paisie Aghioritul îndemna la păstrarea, de către slujitorii Bisericii, a conștiinței chemării lor dumnezeiești și a vocației lor mântuitoare, considerând că, *atunci când clericul se laicizează, devine împreună-lucrător cu diavolul*²¹, după cuvântul Sfântului Cosma, care spunea că „*atunci când clericii vor deveni mireni, mireni vor deveni draci*”²².

Clevetirea la adresa Bisericii, fără a lupta pentru îndreptarea sau remedierea scăderilor, era asemănată de Cuviosul Părinte cu neisuscința unui copil, care, după ce a supt lapte de la sânul hrănitor al maicii sale, îl mușcă apoi, până la sânge, și de aceea, conchide Părintele, „*fiii cei buni niciodată nu clevetesc pe mama lor*”²³.

Duhovnicul – „medic al sufletelor”²⁴ și „medic lăuntric”²⁵

Conștiința Cuviosului Paisie Aghioritul privind rostul și importanța duhovnicului în viața creștină este strâns legată, pe de o parte, de importanța pocăinței și a mărturisirii pentru mântuirea sufletului, iar pe de altă parte, de înalta responsabilitate a clericilor pentru mântuirea credincioșilor. Părintele duhovnicesc este, pe bună dreptate, glasul sau vocea lui Dumnezeu, făcută cunoscută nouă, printr-un om ca și noi, dar mai sporit duhovnicește, care, asemenea unui părinte iubitor, frate bun și prieten al sufletului nostru, ne conduce, cu discernământ, pe calea îngustă și plină de primejdii a desăvârșirii creștine, către „odihna” cea sfântă, în Împărăția lui Dumnezeu.

Vorbind despre prioritățile duhovnicești, Cuviosul Părinte spunea că „*astăzi, lucrul cel mai de nevoie este ca oamenii să afle un duhovnic, să se spovedească, să aibă încredere în el și să se sfătuiască cu el. Dacă au duhovnic și își fac un program de rugăciune, cu puțin studiu, dacă merg la biserică și se împărtășesc, atunci nu au de ce să se teamă în această viață*”²⁶.

Adevăratul duhovnic, pe care lumea îl urmează și alături de care își află liniștea, este un *om al dubului, un barismatic*, constatând

²¹ *Ibidem*, p. 330.

²² *Ibidem*, pp. 329-330.

²³ *Idem*, *Epistole...*, p. 129.

²⁴ *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 270.

²⁵ *Ibidem*, p. 291.

²⁶ *Ibidem*, p. 269.

că, „din nefericire, în epoca noastră s-au înmulțit cuvintele și cărțile și s-au împușinat faptele de virtute, deoarece oamenii au fost influențați de duhul lumesc, care urmărește numai înlesnirile și evită osteneala trupească. Adică cei mai mulți dintre noi ne odihnim în multa citire, dar din cele citite punem în practică foarte puțin sau deloc. Ne minunăm de sfinții nevoitori ai Bisericii noastre, fără să ne dăm seama cât s-au ostenit, deoarece nu ne-am ostenit ca să înțelegem osteneala lor, ca să-i iubim și să ne nevoim cu mărire de suflet pentru a-i urma”²⁷. Părintele Paisie arată, despre adevărații duhovnici, că „de multe ori se poate ca acești oameni ai lui Dumnezeu să aibă mai puține diplome, dar să ajute mai mult, pentru că au mult har, nu multe hârtii. Lumea s-a umplut de păcat și este nevoie de multă rugăciune și nevoință duhovnicească. Cele scrise sunt bancnote de hârtie și valoarea lor va depinde de „garanția de aur” pe care o avem”²⁸.

Un astfel de duhovnic nu cunoaște și nu dezvoltă o teologie seacă, fără practică, prin știința filologică și exprimată într-un duh juridic și lumesc²⁹, pe care Cuviosul Părinte o numește „encefalologie, care naște babilonie”³⁰, prin care falsul teolog prezintă raționamentele minții sale, ca fiind de la Duhul Sfânt³¹. Adevăratul duhovnic posedă o teologie experimentală, izvorâtă din intensele sale nevoințe ascetice, udate și hrănite de roua Duhului Sfânt. Viața acestuia este un model exemplar, faptele sale sunt pilduitoare, iar cuvântul său are „putere multă”, convertind și transformând lăuntric.

Teologia fără practică, arată Cuviosul Paisie, „care se învață ca știință, de obicei, cercetează lucruri istorice și, prin urmare, ele se înțeleg în mod exterior. Deoarece lipsește asceza patristică, nevoințele lăuntrice, ea este plină de îndoieli și semne de întrebare, deoarece omul nu poate înțelege cu mintea energiile dumnezeiești, dacă nu se nevoiește mai întâi să le trăiască, ca să lucreze înlăuntru și harul lui Dumnezeu”³². Ceea ce dă putere faptelor și sfaturilor adevăratului părinte duhovnicesc, îi dă harismă, este ajutorul și insuflarea

²⁷ Idem, *Epistole...*, pp. 126-127.

²⁸ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 221.

²⁹ Idem, *Epistole...*, p. 121.

³⁰ *Ibidem*, p. 213.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p. 121.

Duhului Sfânt, căci, spune Starețul, „cuvântul spus din mintea proprie nu pricinuieste schimbare în suflete pentru că este trup. Însă cuvântul lui Dumnezeu, care se naște din Duhul Sfânt, are lucrare dumnezeiască și schimbă sufletele. Duhul Sfânt nu coboară cu aparate; de aceea, teologia nu are nici o treabă cu duhul științific sec. Duhul Sfânt coboară singur în om, atunci când acesta împlinește condițiile duhovnicești. Condiția duhovnicească este ca omul să-și curețe de rugină cablurile sale duhovnicești, să devină conductor bun, ca să primească curentul duhovnicesc al iluminării dumnezeiești, făcându-se în felul acesta savant duhovnicesc, teolog. Când spun «teolog» mă refer la teologii care au garanție teologică și diploma lor are valoare, nu la aceia care au numai hârtie fără putere de cumpărare și a căror diplomă este asemenea cu banii fără valoare din timpul ocupației germane”³³.

Astfel, teologia adevărată este „cuvântul lui Dumnezeu pe care îl primesc sufletele curate, smerite și renăscute duhovnicește, iar nu cuvintele frumoase ale minții omenești, care sunt alcătuite prin știința filologică și exprimate într-un duh juridic sau lumesc”³⁴. Asemenea părinți spirituali au cunoașterea cea duhovnicească, iar prin nevoințele lor și prin insuflarea duhului, se fac „teologi practici”³⁵, „savanți duhovnicești”³⁶, primind din partea lui Dumnezeu, pentru viața lor curată și pentru nevoința lor intensă, capacitatea de a cunoaște și explica tainele dumnezeiești, așa cum au făcut-o Sfinții Părinți³⁷.

Descriind *calitățile fundamentale ale starețului, ca părinte duhovnicesc*, Cuviosul Părinte Paisie Aghioritul consideră că acesta trebuie să fie un om duhovnicesc; să petreacă o viață simplă, fără griji lumești de prisos și să nu caute deloc la interesele sale, ci la cele ale sufletului ucenicului și, în general, la interesele Bisericii; să fie prietenul liniștii și al rugăciunii, în așa măsură încât să îl alipească

³³ Idem, *Cuvinte duhovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, pp. 222-223. Părințele râdea, spunând că la o universitate din America, cei de la departamentul teologic au cultivat un ogor cu grâu, ca studenții să priceapă ce înseamnă „grâu”, iar, ca să-și dea seama ce înseamnă „păstor” și „oaie”, au o turmă cu câteva oi și un cioban cu o bătă. Cf. *Ibidem*, p. 143.

³⁴ Idem, *Epistole...*, p. 121.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*, p. 214.

³⁷ *Ibidem*, p. 121.

și pe ucenic de Dumnezeu, prin rugăciune, și să afle, prin el, ade-vărata bucurie a mângâierii dumnezeiești³⁸.

Harisma de căpetenie a unui astfel de duhovnic este discernă-mântul, calitatea sa specifică este dragostea, și ambele sunt daruri ale Duhului Sfânt. Discernământul duhovnicesc, dincolo de a fi rezultat al strădaniilor personale, al ostenețelor de a citi și înțelege pe Sfinții Părinți, ba chiar al rugăciunii curate, „vine din iluminarea dumnezeiască”³⁹. O cunoaștere fără iluminare, fără putere de transformare lăuntrică, este socotită „o catastrofă”⁴⁰. Doar cunoașterea experimentală, prin credință și nevoiță, în duh de pocăință și smerenie, în universul rugăciunii și al virtuților creștine, oferă, prin iluminarea dumnezeiască, darul discernământului, cu numeroasele lui forme: cardiognozia, străvederea, înainte-vederea, proorocia, sfatul etc., din care izvorăsc, ca dintr-o fântână duhovnicească, cuvintele cu putere multă.

Pe lângă faptul că părintele duhovnicesc este un om al harului, al discernământului spiritual, el este, prin excelență, un *om al iubirii desăvârșite*. Și iată cum înțelegea Cuviosul Paisie această iubire infinită: „Atunci când văd un oarecare bărbat în vârstă, spunea Starețul, îmi zic că acesta este tatăl meu. Când văd o bătrână, îmi spun că aceasta este mama mea. Iar când văd un copil mic, îl privesc ca pe nepoțelul meu. Pe toți îi iubesc. Pentru toți mă bucur, iar pentru alții mă doare. Știi ce înseamnă aceasta?”. Potrivit cu cazul ce-l întâlnea, se făcea ca unul dintre aceștia, adică se făcea și copil, și frate, și tată, și bunic. Iar această dragoste sinceră a sa îl ajuta pe cel care se apropia de el să sufere schimbarea cea bună, să primească cuvântul lui Dumnezeu și să trăiască potrivit lui”⁴¹.

Duhovnicul trebuie să aibă pentru toți o inimă de mamă. „Să dobândești inimă de mamă, recomanda duhovnicescul părinte. Ai văzut, mama pe toate le iartă și câteodată se face că nu vede unele neorânduiești. Să faci răbdare și să-i îndreptățești, să-i suferi pe ceilalți, ca să te suferi și pe tine Hristos”⁴².

³⁸ *Ibidem*, pp. 35-36.

³⁹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. I. Cu durere și dragoste...*, p. 215.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 216.

⁴¹ Idem, *Cuvinte dubovnicești. IV. Viața de familie*, „Prolog”, traducere din limba greacă de Ieroschim. Ștefan Nuțescu, Schitul Lacu – Sfântul Munte Athos, Editura Evanghelistos, București, 2003, pp. 7-8.

⁴² Idem, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 127.

Adevăratul duhovnic, simțea Cuviosul Paisie, „iubește sufletul și îl doare pentru el, pentru că îi cunoaște marea lui valoare. Îl ajută în pocăință, îl ușurează prin spovedanie, îl eliberează de neliniște și îl povățuiește către rai. Duhovnicul se numește „părinte”; și de aceea trebuie să se străduiască să fie un părinte adevărat; să mustre cu dragoste și afecțiune dumnezeiască. Să se pună în locul fiecăruia dintre cei care se spovedesc și să trăiască durerea aceluia, astfel încât cel ce se spovedește să vadă pe fața duhovnicului zugrăvită propria lui durere. Aceasta este de trebuință în mod deosebit în vremea noastră, când oamenii au nevoie de puțină apă rece și nu de oțet tare. Cei mai mulți, deoarece primesc înrâuriri diavolești, cu greu primesc un sfat duhovnicesc sau o observație. De aceea și certarea trebuie să se facă cu dragoste, iar arătarea greșelii în chip discret, zâmbind, sau printr-o glumă”⁴³.

Un astfel de părinte duhovnicesc este capabil să-și dea chiar și viața sa pentru mântuirea sufletelor ucenicilor săi, căci spune Părintele, „*un dubovnic care nu este hotărât să meargă chiar și în iad pentru dragostea fiilor lui dubovnicești, nu este dubovnic*”⁴⁴.

El trebuie să aibă tact și răbdare, îngăduință, blândețe și bună-tate. Tactul îl ajută să găsească rețeta sau calea cea mai potrivită de îndreptare a sufletelor, plecând de la lupta împotriva patimilor grele și a păcatelor mari și vechi, până la deplina curățire a sufletului de „zgura cea groasă a păcatului”⁴⁵. El trebuie să arate tuturor răbdare, căci „pe cei care au o oarecare problemă serioasă, nu ajunge numai să-i ascuți și să vezi că au o durere și să le spui: „Ia o aspirină!”. „Numai un minut te rețin, spun unii, pentru că pleacă autobuzul”, și îți spun o problemă serioasă. Ca și cum cineva, având cancer, spune medicului: „Fă-mi o operație, pentru că peste puțin timp pleacă avionul!”. Orice boală are nevoie de timpul necesar ca să vezi de unde pornește, ce simptome are etc. Într-o problemă serioasă, nu poți da soluții provizorii”⁴⁶.

Iar în privința economiei, a blândeții și bunătații sale, mai ales în astfel de vremuri, de neliniște și de frământare a lumii, de zbcium și nerăbdare a sufletului contemporan, „nu ajută, spune Cuviosul

⁴³ Idem, *Cuvinte dubovnicești. III. Nevoință dubovnicească...*, pp. 313-314.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 314.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 293.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 294.

Părinte, să aplice cineva toată legea Bisericii cu o asprime fără discernământ, ci trebuie să cultive *mărimea de suflet* în oameni. Să facă mai întâi treabă bună în el însuși ca să poată ajuta sufletele, căci altfel va sparge capetele”⁴⁷.

Însuși Părintele Paisie, remarca un ucenic al său, „atunci când discuta cu cineva despre problemele aceluia, nu ținea cont de clasificările sociale și proveniențele geografice, ci îl cinstea pe fiecare ca pe o persoană umană deosebită, ca pe chipul lui Hristos, și îi vorbea cu multă dragoste, cu multă înțelegere față de neputințele lui. Dragostea pe care o avea pentru Dumnezeu se transmitea chipului Lui, omului, dar și la toată zidirea, animalelor și plantelor. Vedea negrăita purtare de grijă a lui Dumnezeu pentru omul căzut, precum și pentru întreaga zidire „care suspină și are dureri”⁴⁸.

De mare valoare în viața unui părinte duhovnicesc este *rugăciunea* sa pentru el, pentru ucenicii săi și pentru mântuirea întregii lumi. Rugăciunea este numită de Cuviosul Paisie „*oxigenul sufletului*”⁴⁹, pentru că, așa cum trupul nu poate trăi fără aer, fără oxigen, tot așa, nici sufletul nu poate trăi fără hrană duhovnicească și fără să respire spiritual, prin rugăciune. Dialogul omului cu Dumnezeu este împreună-vorbire sau convorbirea sufletului cu Părintele său ceresc, purtată în zările senine ale virtuților creștine.

În mod deosebit, consideră Părintele Paisie, monahul trebuie să fie un om al rugăciunii, pentru că el nu slujește lumii prin fundații și conferințe, nici măcar prin bunuri și prin lucruri, ba chiar nici prin sfat sau prin cuvinte. Predica sa este una tăcută, prin sfințenia vieții sale, iar modul său de slujire a lumii îl constituie rugăciunea lui curată și neîncetată.

În privința acestui „meșteșug duhovnicesc”, al „artei rugăciunii”, îndemnul și recomandările Cuviosului Paisie sunt extrem de practice: nu contează lungimea, ci profunzimea rugăciunii, căci un suspin din suflet face cât găleți de lacrimi; nu trebuie cultivată cantitatea, ci calitatea⁵⁰; în rugăciunile noastre trebuie să cerem pocăință, nu bunuri materiale sau spirituale, după cum avem și indicii

⁴⁷ *Ibidem*, p. 298.

⁴⁸ Nicolae Zurnazoglu, *op. cit.*, p. 194.

⁴⁹ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 155.

⁵⁰ Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte. II. Trezire dubovnicească...*, p. 306.

clare ale încredințării sau împlinirii ei, atunci când primim lucruri de folos spre mântuire⁵¹.

Dacă un adevăr esențial al vieții spirituale este acela că nu există om fără de păcat, în mod necesar, nu poate exista mântuire fără pocăință și nici pocăință fără ascultare de un părinte duhovnicesc. Din acestea rezultă necesitatea și importanța duhovnicului în viața și în sufletul credinciosului. El este cel care ne smulge din ghearele morții duhovnicești și ne rează în legătură harică față de Tatăl Ceresc, reușind să împace, în sufletul și în viața noastră, cerul și pământul, restabilind legătura de dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele și împăcându-l pe el cu el însuși.

Dintr-o astfel de perspectivă morală, Cuviosul Paisie insistă asupra *păstrării și consultării frecvente a duhovnicului*, prin mărturisirea și destăinuirea gândurilor, ambele integrate în experiența generală a pocăinței.

Duhovnicul nu trebuie schimbat ușor, considera Părintele Paisie, pentru că „o clădire nu se va construi niciodată așa cum trebuie, dacă se schimbă mereu inginerii și constructorii”⁵². Atunci când suntem în imposibilitatea de a-l consulta, chiar și în lumea aceasta a tehnicii și comunicării, Cuviosul Părinte recomandă să consultăm un alt duhovnic, având același duh cu al părintelui nostru și recomandat, în prealabil, de acesta⁵³.

În mod deosebit, Starețul insista asupra importanței duhovnicului pentru familia creștină, spunând categoric că „*fără duhovnic, nu se face arbitraj*”⁵⁴ și recomanda ca întreaga familie: soți, părinți și copii să aibă același duhovnic. „Lucrul cel mai bun, sublinia Părintele, este să aibă amândoi soții același duhovnic. Nu bărbatul un duhovnic și femeia altul. Dacă două lemne vor fi cioplite de doi tâmplari, niciodată nu se vor potrivi. În timp ce, dacă vor avea același duhovnic, duhovnicul cioplește umflăturile, slăbiciunile, unuia, cioplește și umflăturile celuilalt și astfel se aplanează greutățile. Dar, astăzi, chiar și perechile care trăiesc duhovnicește au duhovnici diferiți. Rar au amândoi același duhovnic, de aceea nici nu se folosesc. Am în vedere perechi care se potriveau, dar nu aveau același duhovnic

⁵¹ *Ibidem*, p. 308.

⁵² *Idem*, *Cuvinte duhovnicești. III. Nevoință duhovnicească...*, p. 274.

⁵³ *Ibidem*, p. 276.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 274.

ca să-i ajute, și s-au despărțit. Iar alte perechi, deși nu se potriveau, au trăit în armonie, deoarece au avut același duhovnic.

Desigur, atunci când toată familia are același duhovnic, aceasta este și mai bine. Duhovnicul îi va asculta pe toți și problema ce a apărut o va rezolva potrivit cu situația. Uneori va zori puțin pe tata sau pe mama, alteori îi va chema și pe copii, dacă nu va putea trage concluzii din cele ce îi spun părinții. Sau, dacă perechea are probleme și este de vină, de pildă, femeia, îl poate chema pe bărbat ca să-l sfătuiască cum trebuie să se poarte sau va cere unei rude sau cunoscut al lor să ajute cu discernământ⁵⁵.

Doar alături și în ascultare față de un astfel de duhovnic, vas al Duhului Sfânt, model de răbdare și bunătate, blândete și iubire, cu o conștiință profundă a responsabilității sale față de Dumnezeu și de mântuirea sa și a ucenicilor săi, el însuși un om al fapturii și al rugăciunii curate, dăruit cu harisma deosebirii sau a discernământului și a adevăratei teologii – experimentale și iluminate de Duhul Sfânt –, ucenicii ascultători își vor afla odihna, având convingerea că, prin ascultare de duhovnic, fac ascultare de „omul lui Dumnezeu” și împlinesc vocea sau glasul Lui, vestite nouă prin duhovnicul nostru.

Cuviosul Paisie Aghioritul – icoană desăvârșită a „părintelui duhovnicesc”

Deși nu a fost duhovnic hirotonit și hirotesit, Cuviosul Paisie Aghioritul a fost un avvă al vremurilor noastre, un adevărat părinte duhovnicesc pentru mulțimile de ucenici – ierarhi, preoți, monahi, teologi, precum și credincioșilor din cele mai diferite categorii sociale și profesionale –, dar având toți în comun dorul sau setea de a-și mântui sufletul și dragostea față de Părintele Paisie.

Biografii săi, consemnând mărturiile celor ce l-au cunoscut, au inventariat peste două sute de minuni pe care le-a săvârșit și au enumerat cincisprezece harisme care au împodobit viața sa, în mod sublim. Acestea sunt: 1) Depășirea legilor firii (a rămas neudat de ploaie, s-a făcut nevăzut, a zburat prin văzduh; a împărtășit har; a ridicat o stâncă doar cu puterea „gândului bun” și a rugăciunii; atunci când a simțit gândul necurat și dorința de senzațional al unor „închinători”,

⁵⁵ *Ibidem*, pp. 273-274.

nu s-a lăsat fotografiat și înregistrat, nici chiar de cea mai performantă tehnică); 2) Împrietenirea cu animalele (câprioară, olan, șerpi, șopârle); 3) Harisma rugăciunii mistice, extatice, pentru mântuirea lumii; 4) Paternitatea duhovnicească; 5) Harisma mângâierii; 6) Luptător împotriva diavolilor și izgonitor al lor; 7) Buna mireasmă duhovnicească; 8) Darul vorbirii în alte limbi; 9) Deplasări minunate; 10) Aude când este chemat la rugăciune; 11) Cunoscător al stării celor adormiți; 12) Străvedere și înainte-vedere; 13) Harisma tămăduirilor: cancer, leucemie, afecțiuni cardiovasculare grave, paralizie, orbire, infertilitate; 14) Apariții și vedenii cu: îngerul păzitor, Maica Domnului, Mântuitorul Iisus Hristos, Sfinții Trei Ierarhi, Sfânta Ecaterina, Sfântul Ioan Teologul; 15) Radiază lumina necreată etc.⁵⁶.

Autorul unui volum consacrat Cuviosului Paisie, consemnând darurile marelui Părinte, spune că „harismele cu care îl împodobise Însuși Dumnezeu erau multe. Avea harisma vindecării (i-a vindecat pe mulți de diferite boli: cancer, paralizie din naștere etc.), avea harisma de a scoate demoni (scotea diavoli din mulți, încă de când trăia), avea harisma înainte-vederii (multora le-a spus lucruri care li se vor întâmpla în viitor, dar a profetizat și evoluții viitoare în istoria patriei noastre), avea harisma străvederii (cunoștea inima fiecărui om, mult mai adânc și mult mai curat decât cunoștea omul despre sine însuși, de aceea sfătuia corect și cu acribie și fiecare asculta cuvântul pe care trebuia să-l asculte), avea harisma deosebirii duhurilor (cunoștea cu acribie dacă o întâmplare duhovnicească era de la Dumnezeu sau de la cel viclean, care căuta să înșele și să îndemne la rău), avea discernământ (cunoștea în fiecare situație care era voia lui Dumnezeu și dacă trebuia s-o arate sau nu). Cunoștea care era soluția cea mai bună și mai corectă în fiecare situație, chiar și pentru subiecte duhovnicești (...). Avea harisma teologiei. Din multele experiențe duhovnicești pe care le-a avut, cu sfinți, cu îngeri, cu Maica Domnului, dar și cu vederi ale Luminii necreate, și nu o dată, ci de multe ori, devenise într-adevăr teolog și cunoștea în profunzime tainele lui Dumnezeu”⁵⁷.

Dintre toate acestea, darul său distinctiv și culminant l-a constituit *dragostea nesfârșită*, după modelul infinitei iubiri dumnezeiești.

⁵⁶ Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, pp. 513-615.

⁵⁷ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, pp. 12-13.

O dragoste fără seamăn, față de Dumnezeu, Căruia I-a închinat întreaga sa viață, față de Biserică și monahism, față de mântuire și desăvârșire, neam, țară și semeni. Cuviosul Părinte numea aceasta „*dragostea nobilă*”, „*dragostea care nu caută răsplată*”⁵⁸.

Dragostea sa era „o dragoste fără margini, fără șovăire și cu o desăvârșită jertfire de sine. O dragoste arzătoare, dulce, atotputernică, dumnezeiască. O dragoste care izvora din lăuntrul său, fără deosebiri, care îmbrățișa cu aceeași căldură pe cei buni și pe cei răi, pe prietenii și pe vrăjmașii săi, pe cei cunoscuți ai lui și pe străini, pe cei vrednici și pe cei nevrednici, pe ortodocși și pe cei de altă credință, pe oameni, animale și plante, dar mai presus de toate, pe Dumnezeu”⁵⁹.

Monahul atonit Simon, de la Sfânta Mănăstire Karakalu, din Sfântul Munte, arăta că „Starețul Paisie a fost întruchiparea tuturor cuvioșilor și purtătorilor de Dumnezeu părinți ai pustiului (Antonie cel Mare, Paisie cel Mare ș.a.), continuatorul fidel al vieții lor ascetice și moștenitor al darurilor lor. Nu a fost un om politic, în sens formalist, și nici un cultivat, în sens intelectualist, așa cum, din păcate, ne vrea pe toți epoca noastră. Dimpotrivă, vedeai și simțeai că în persoana sa se adevărește într-un totu faptul că omul a fost zidit *după chipul și asemănarea lui Dumnezeu*. Simțeai că te orbește frumusețea cea dintâi, pe care a avut-o Adam în rai, înainte de cădere, și pe care Starețul a regăsit-o prin ascultare și asceză și chiar a întrecut-o în slavă, fiindcă prin întruparea Cuvântului lui Dumnezeu ni s-a dat această posibilitate”⁶⁰. Iar IPS Ierotei, Mitropolitul Nafpaktosului și Sfântul Vlasie, spunea că Părintele Paisie „s-a arătat un părinte duhovnicesc, care i-a ajutat pe oameni în felurite chipuri, cu cuvântul și cu tăcerea, cu rugăciunea și cu minunile. De aceea, și cel care citește cuvintele lui le simte ca pe niște cuvinte de înțelepciune care creează reînnoiri și revizuirii în viața sa personală”⁶¹.

Pe toți cei care îl căutau și îi cereau sfatul îi primea cu dragoste egală și simplitate sufletească. „Eu, dintru început, spunea Cuvioșia Sa, mă port cu toți în mod firesc și cu simplitate. Nu mă port cu rezervă, chipurile ca să nu dau îndrăzneală celuiilalt și să-l vatăm.

⁵⁸ Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, p. 496.

⁵⁹ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 14.

⁶⁰ Cf. Nicolae Zurnazoglu, *op. cit.*, pp. 205-206.

⁶¹ *Ibidem*, p. 26.

Mă dăruiesc în întregime, ca să se ajute, să se dezvolte în cadrul unui climat de dragoste, și încet-încet, îi spun cusururile lui. Îl consider fratele meu, tatăl meu, bunicul meu, potrivit cu vârsta sa. *Fac însorire*, ca să iasă toți șerpilii, scorpionii, scarabeii – patimile – și după aceea îi ajut ca să-i omoare. Dacă văd însă că nu prețuiește aceasta și nu este ajutat de purtarea mea, ci profită de simplitatea mea și de dragostea mea sinceră și începe să se poarte cu obraznicie, mă retrag, încet-încet, ca să nu devină și mai obraznic. Dar la început mă dăruiesc în întregime și de aceea mai pe urmă conștiința îmi este odihnită”⁶².

Mai ales la începutul relației cu un ucenic, el considera că acesta „are mare nevoie de afecțiune pentru a nu crește cu lipsuri, deoarece mulți copii din lume au părinți, dar, din păcate, nu la puțini dintre ei le este indiferent dacă au părinți sau nu, fiindcă nu au cunoscut afecțiunea, ci numai nemulțumirile lor. De aceea, trebuie să avem dragoste cu mult discernământ, ca să ne putem crește fiii duhovnicești cu îndoită sănătate și să nu se vatăme când sunt mici nici măcar de râvna lor copilărească și fără de discernământ”⁶³.

Chiar și boala sa, Părintele o privea ca pe un mijloc de întărire în credință și de dragoste supremă. La început, atunci când era întrebare despre intensitatea suferințelor, spunea că s-a obișnuit cu durerea, apoi exclama: „Adevărată mucenicie!”, pentru ca în faza terminală să se încreadă Maicii Domnului, spunând: „Măicuță precurată!”.

Dormea puțin, după mărturia ucenicilor apropiați, uneori chiar numai o jumătate de oră din douăzeci și patru de ore, tocmai pentru a sta la dispoziția semenilor săi, prin sfat. Îi purta pe toți în rugăciunea sa intensă. Odată a relatat cum a petrecut paisprezece ore fără întrerupere în rugăciune: „În timpul cercetării harului dumnezeiesc, spunea Starețul, inima tresaltă. Odată m-am rugat paisprezece ore continuu și, în loc să simt oboseală, aveam înlăuntrul meu o mângâiere, o bucurie. La un moment dat m-am gândit că de vreme ce sunt la o astfel de vârstă și îmi lipsesc și două coaste, să merg să-mi pun brâul, să mă leg cu o funie de tavan și să iau două cârje ca să mă sprijin și astfel să continui rugăciunea cât va merge.

⁶² Cuviosul Paisie Aghioritul, *Cuvinte dubovnicești. III. Nevoință dubovnicească...*, p. 309.

⁶³ Idem, *Epistole...*, pp. 182-183.

Aceasta a fost. De îndată ce am primit acest gând, am căzut jos și am simțit toată oboseala celor paisprezece ore de stat în picioare. Un sfert de oră am rămas jos nemișcat. Ca și cum Dumnezeu mi-ar fi spus că «harul Meu este cel care te ține, și nu brâul tău». Și să fi spus că gândul era păcătos sau egoist? Nu, ci doar m-am gândit: «De vreme ce sunt într-o astfel de stare trupească, să fiu cu luare aminte». Cu atât mai mult un gând mândru ar fi alungat cu desăvârșire harul. Cât de fină este viața duhovnicească și de câtă luare aminte este nevoie!»⁶⁴.

Cerea, neîncetat, în rugăciune, duhul pocăinței pentru el și pentru ceilalți. Este cunoscută pocăința sa sinceră. „Pentru o perioadă de timp, aflăm din *Viața* sa, făcea printre alte nevoițe și șaptezeci și șapte de metanii de trei sute cu cruce (*adică rostea de 23.100 de ori rugăciunea lui Iisus, făcând la fiecare rugăciune și o cruce*). Cerea iertare de la Dumnezeu de șaptezeci și șapte de ori. El era cel mai mare păcătos, așa cum credea el, care cerea de la Dumnezeu mila Sa și iertarea păcatelor lui”. Iar, altădată, însuși Părintele mărturisește, „de multe ori Duhul Sfânt mă duce în spitale, în casele oamenilor îndurerăți, la oameni care sunt gata să se sinucidă. Eu nu fac nimic, ci numai mă rog și aprind lumânări»⁶⁵.

Dobândise darul discernământului, devenind „o făclie de discernământ”⁶⁶. Ajunsese la o cunoaștere în ființă a tuturor celor create și a rațiunilor divine, pe care Creatorul le-a sădit în toate. Avea puterea străvederii, cunoscând, prin dar, toate mișcărilor și frământările sufletului uman; citea cu ușurință inima celorlalți (cardiognosia) și deosebea originea și felurile gândurilor, recomandând arta cultivării gândului bun. Adeseori, din dragoste față de ostenitori, profetea, în baza înainte-vederii, pe care Dumnezeu i-o dăruise.

Chip blând și bun, era un izvor de smerenie, căutând în toate să se micșoreze pe sine, socotindu-se a fi cel mai nevrednic păcătos. Vrând să arate roadele smereniei, „Rectorul Sfântului Munte”, cum l-a numit un ucenic⁶⁷, relatează următoarea întâmplare: „Aveam o pisică ce se îmbolnăvise. Sărmana!... Voia să vomite, dar nu putea. Văzând-o

⁶⁴ Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, pp. 276-277.

⁶⁵ Nicolae Zurnazoglu, *op. cit.*, p. 48.

⁶⁶ Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, p. 473.

⁶⁷ Monahul Teologos, Sfânta Mănăstire Karakalu, Sfântul Munte Athos, la Nicolae Zurnazoglu, *op. cit.*, p. 399.

cum suferă, mi s-a făcut milă de ea. Am însemnat-o cu semnul Sfintei Cruci, dar nimic. «Bre, netrebnicule, mi-am spus în sinea mea, nici măcar o pisică nu poți să ajuți». De îndată ce m-am smerit, s-a și făcut bine»⁶⁸. Și, tot el spunea, asemenea monahilor cu viață sfântă din vechime: „Cel mai mare dușman al meu este numele meu. Iar cel mai mare rău mi l-au făcut cunoscuții și prietenii mei, iar nu dușmanii. Dacă aș fi știut într-o clipă unde am să ajung, aș fie mers la Ierusalim, aș fi devenit monah într-o clipă, aș fi purtat un palton negru și un fes și mi-aș fi lăsat barbă și păr lung. Nimeni nu ar fi știut că sunt monah și m-aș fi mișcat fără zgomot»⁶⁹.

Pe toate aceste virtuți și multe altele, Părintele Paisie Aghioritul le-a dus dincolo de granițele firii și a posibilităților omenești de faptuire, atingând „măsura îngerească” a împlinirii lor. Însă harisma cea mai importantă, darul cel mai important și înalt pe care l-a făcut Cuviosul Părinte lumii este *harisma provocării schimbării lăuntrice* pentru cei care l-au cunoscut, a învierii duhovnicești, din moartea păcatelor.

Din viața sa sfântă, aflăm că „cele mai multe și cele mai mari minuni ale Starețului au fost învierile duhovnicești. Foarte mulți oameni nepăsători în ce privește viața duhovnicească, atei convinși, oameni fără nici o îngrădire morală, au înviat duhovnicește, au început cu multă râvnă o viață după Dumnezeu, fie în urma unei apariții a Starețului de după moartea acestuia, în somn sau aievea, fie, cel mai adesea, în urma citirii unei cărți de-a lui. Unii dintre aceștia au intrat chiar în viața monahală»⁷⁰, iar un ucenic din Sfântul Munte Athos observa că acela care îl întâlnea pe Cuviosul Stareț primea, la problemele sale, soluțiile cele mai bune și „unul ca acesta era încredințat că răspunsurile și faptele fericitului Stareț erau ale unui om luminat de Duhul Sfânt»⁷¹.

Dobândise *darul păcii*, al *odibnirii semenilor*, al *liniștirii*, *potolirii și domolirii gândurilor și a duburilor*, *puterea de a mișca și tămădui lăuntric*, *harisma alinării sufletești*, *a mângâierii duhovnicești*. Iar despre această viață de sfințenie, dusă în credință și pocăință, în rugăciune și iubire, dă mărturie însuși duhovnicul său,

⁶⁸ Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, p. 380.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 377.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 350.

⁷¹ Nicolae Zurnazoglu, *op. cit.*, p. 401.

Părintele Pavel Zisakis, fost egumen al Sfintei Mănăstiri Lavra din Sfântul Munte, în următoarele cuvinte: „L-am cunoscut de mic copil pe Părintele Paisie, pe când eram la Școala Primară din Konița. Încă din fragedă copilărie se nevoia cu multă râvnă. Eu am mers primul în Sfântul Munte și după aceea a venit și Părintele Paisie. Adeseori mergeam și îl cercetam la coliba lui, unde discutam subiecte duhovnicești. Se mărturisea la mine. Iubea mult pe Dumnezeu și pe oameni. Era un mare iubitor de pustie și nevoiță. Trăia o viață duhovnicească foarte înaltă, cu post până la limita puterilor trupești și rugăciune neîncetată. Era foarte evlavios și bun în toate”⁷².

*

Prin toate acestea, Părintele Paisie a fost un *dar al lui Dumnezeu* pentru oamenii de astăzi⁷³, un *odor de mare cinste și de preț*, pe care Ortodoxia greacă și monahismul atonit l-au dăruit lumii contemporane, o lume într-un zburcământ neîncetat și într-o neconținută frământare, datorate răcirii credinței în Dumnezeu și dragostei de aproapele, pierderii idealului vieții viitoare și veșnice și renunțării la „simplitatea” și „corectitudinea” vieții duhovnicești și, în consecință, căutării bucuriilor lumești, sub influența, până la robie, a „duhului lumesc”.

După cum viața sa a fost un model de sfințenie în zilele noastre, cuvintele, sfaturile și îndemnurile sale duhovnicești constituie o comoară de mare preț a Bisericii lui Hristos, spre mângâierea și alinarea sufletelor iubitoare de viață duhovnicească înaltă și de mântuire, având capacitatea de a converti și îmbunătăți, de a schimba conștiințe și a mântui suflete.

⁷² Ieromonahul Isaac, *op. cit.*, p. 237.

⁷³ Atanasie Rakovalis, *op. cit.*, p. 15.